געוועזענע "נאָבעל"־פרייז געווינער שרייבן־אונטער אויפרוף קעגן איראַנער רעזשים

באַקאַנטער חורבן־מקונן אלי ווייזעל, און אַליין אַ נאָבעל־געווינער, האָט אָרגאַניזירט דעם אַנאָנס

• פון שלמה שמיר

פּיר־און־פערציק געוועזענע געווינער פון דער „נאָבעל״־פּרעמיע, פון מערערע לענדער, האָבן פאַרגאַנגענעם זונטיק פאַרעפנטלעכט אַן אַנאָנס אין דער „ניו־יאָרק טיימס״, ווו דער רעזשים פון מאַכמוד אַכמדזשיניאַד אין איראַן ווערט שאַרף קריטיקירט פאַר דעם „אונטערדריקנדן רעזשים״ אין טעהעראַן, און פאַר פאַרלעצן מענטשן־רעכט אין איראַן. זיי האָבן אויך געוואָרנט, אַז דער איראַנישער באַוואָפענונגס־פּראָגראַם צו בויען נוקלעאַרע וואָפן איז „אַ סכנה פאַר דער מענטשהייט״.

אליעזר ווייזעל, אַליין אַ נאָבעל־פרייז געווינער אין 1986, איז געווען דער וואָס האָט צונויפגעזאַמלט די אונטערשריפטן פון די 44 באַערטע אויף דעם אַנאָנס.

אין דעם אַנאָנס, וואָס איז געוואָרנדן צו פרעזידענט אָבאַמאַ, ווי אויך צו די פרעזידענטן פון פראַנקרייך און רוסלאַנד, צום בריטישן פרעמיער און צו דער דייטשער קאַנצלערין, שרייבן די נאָבעל־געווינער צווישן אַנדערן: „ווי לאַנג קענען מיר זיך צוקוקן רואיק צו דעם סקאַנדאַל, וואָס אַנטוויקלט זיך אין איראַן?״.

דער אַנאָנס איז אויך פאַרעפנטלעכט געוואָרן אויף אַ פולער זייט אין „העראַלד טריביון״, וואָס דערשיינט אין אייראָפּע. דאָס איז אַ טייל פון אַן אינטערנאַציאָנאַלן אויפקלערונגס־קאַמפּיין, וואָס אלי ווייזעל, דער מקונן פון אידישן חורבן אין איראָפּע, פירט־אָן שוין אַ לענגערע צייט קעגן איראַן. לעצטנס האָט ווייזעל אויך אויפגעטראָטן פאַר די פאַרלאַמענטן פון אונגאַרן און איטאַליע, וואו ער האָט געוואָרנט וועגן דער סכנה פאַר דער וועלט מצד דעם אַכמעדזשינעד־רעזשים אין איראַן.

אין אַ געשפּרעך, וואָס איך האָב פאָריקע וואָך געהאַט מיט אליעזר ווייזעל, האָט ער מיר דערציילט וועגן זיינע פאַרבינדונגען מיט וועלט־פירער און וועגן זיינע אויפטריטן בײַ אינטערנאַציאָנאַלע קאָנפערענצן, וואו ער וואָרנט וועגן דער סכנה פון איראַן פאַר דער וועלט.

„עס איז די פליכט פון די פירער פון אַלע לענדער איבער דער וועלט, צו אַרעסטירן אַכמעדזשיניאַד און אים שטעלן צום משפט פאַרן אינטערנאַציאָנאַלן גערעכט אין האָג, אויף דער באַשולדיקונג פון אָפּן העצן צו פאַרניכטן אַ פאָלק״ (נעמלעך, ישראל), האָט ווייזעל געזאָגט.

„אַ טעראָריסט וואָס וועט געפאַט, דאַרף גע׳משפט ווערן אויף דער באַשולדיקונג פון פאַרברעכנס קעגן דער מענטשהייט״, האָט ווייזעל צוגעגעבן.

אַ ווייזעל, אַליין אַ נאָבעל־פרייז געווינער אין 1986, איז געווען דער וואָס האָט צונויפגעזאַמלט די אונטערשריפטן פון די 44 באַערטע אויף דעם אַנאָנס.

אין דעם אַנאָנס, וואָס איז געוואָרנדן צו פרעזידענט אָבאַמאַ, ווי אויך צו די פרעזידענטן פון פראַנקרייך און רוסלאַנד, צום בריטישן פרעמיער און צו דער דייטשער קאַנצלערין, שרייבן די נאָבעל־געווינער צווישן אַנדערן: „ווי לאַנג קענען מיר זיך צוקוקן רואיק צו דעם סקאַנדאַל, וואָס איז געוואָרנדן צו פרעזידענט אָבאַמאַ, ווי אויך צו די פרעזידענטן פון פראַנקרייך און רוסלאַנד, צום בריטישן פרעמיער און זיך אין איראַן?״.

דער אַנאָנס איז אויך פאַרעפנטלעכט געוואָרן אויף אַ פולער זייט אין „העראַלד טריביון״, וואָס דערשיינט אין אייראָפּע. דאָס איז אַ טייל פון אַן אינטערנאַציאָנאַלן אויפקלערונגס־קאַמפּיין, וואָס אלי ווייזעל, דער מקונן פון אידישן חורבן אין איראָפּע, פירט־אָן שוין אַ לענגערע צייט קעגן איראַן. לעצטנס האָט ווייזעל אויך אויפגעטראָטן פאַר די פאַרלאַמענטן פון אונגאַרן און איטאַליע, וואו ער האָט געוואָרנט וועגן דער סכנה פאַר דער וועלט מצד דעם אַכמעדזשינעד־רעזשים אין איראַן.

אין אַ געשפּרעך, וואָס איך האָב פאָריקע וואָך געהאַט מיט אליעזר ווייזעל, האָט ער מיר דערציילט וועגן זיינע פאַרבינדונגען מיט וועלט־פירער און וועגן זיינע אויפטריטן בײַ אינטערנאַציאָנאַלע קאָנפערענצן, וואו ער וואָרנט וועגן דער סכנה פון איראַן פאַר דער וועלט.

„עס איז די פליכט פון די פירער פון אַלע לענדער איבער דער וועלט, צו אַרעסטירן אַכמעדזשיניאַד און אים שטעלן צום משפט פאַרן אינטערנאַציאָנאַלן גערעכט אין האָג, אויף דער באַשולדיקונג פון אָפּן העצן צו פאַרניכטן אַ פאָלק״ (נעמלעך, ישראל), האָט ווייזעל געזאָגט.

„אַ טעראָריסט וואָס וועט געפאַט, דאַרף גע׳משפט ווערן אויף דער באַשולדיקונג פון פאַרברעכנס קעגן דער מענטשהייט״, האָט ווייזעל צוגעגעבן.

לי ווייזעל, אַ געבוירענער אין סיגעט, אונגאַרן, פון וואַנעט ער איז דעפּאָרטירט געוואָרן קיין אוישוויץ וואו ער האָט איבערגעלעבט מיט ניסי־ניסים, פאָדערט פון דער רעגירונג אין אונגאַרן צו עפענען די אַרכיוון פון דער נאַצי־אָקופאַציע תקופה, וואָס וועט – לויט ווייזעל'ן – אויפדעקן די שוידערלעכקייטן פון די רדיפות און פאַרברעכנס קעגן אידן, וואָס די אונגאַרישע אַרמיי און פּאָליציי האָבן דורכגעפירט אין צייט פון חורבן.

ער פאַרלאַנגט אויך פון דער אונגאַרישער רעגירונג, צו פאַרעפנטלעכן די ליסטע מיט די נעמען פון די זעקס הונדערט טויזנט אידן, וואָס זיינען אין 1944 דעפּאָרטירט געוואָרן אין די נאַצישע קאָנצענטראַציע און מאָרד־לאַגערן.

אין אַ געשפּרעך מיט מיר, האָט אלי ווייזעל אויך שאַרף קריטיקירט דעם ריכטער ריטשארד גאָלדסטאָן, וועלכער האָט פאַרעפנטלעכט דעם „גאָלדסטאָון־באַריכט״, אין וועלכן ער באַשולדיקט ישראל אין „קריגס־פאַרברעכנס״ בעת איר מלחמה קעגן „כאַמאַס״ אין עזה, אָנהויב 2009. ער באַצייכנט דעם גאָלדסטאָן־באַריכט אַלס אַ „פאַרברעכן קעגן אידישן פאָלק״.

„גאָלדסטאָונ׳ס גרייז איז געווען, וואָס ער האָט לכתחילה איינגעשטימט אָנצונעמען דעם מאַנדאַט פון דער מענטשן־רעכט קאָמיסיע בײַ דער 'יו־ען', צו פאַרשן די אויפּפירונג פון צה״ל בעת דער 'עופרת יצוקה' אָפּעראַציע אין עזה. די מענטשן־רעכט־קאָמיסיע פון דער 'יו־ען' איז דאָך גוט באַקאַנט מיט איר פיינטשאַפט צו ישראל, און מיט אירע אָפּטע שטעלונגען קעגן ישראל", האָט ווייזעל מיר געזאָגט.

רעדנדיק וועגן די לעצטע סטאַטיסטיקס וואָס באַווייזן, אַז דער אַנטיסעמיטיזם איז געשטיגן איבער דער וועלט אין פאַרגאַנגענעם יאָר 2009, האָט ווייזעל געזאָגט: „אויב אוישוויץ האָט נישט אויסגעהיילט די וועלט פון דער פלאָג פון אַנטיסעמיטיזם, וואָס וועט איר יאָ אויסהיילן?".

אין איטאַליע איז ווייזעל אויפגעטראָטן פאַר אַ געמיינזאַמער זיצונג פון ביידע הייזער פונעם פאַרלאַמענט. ווייזעל איז געווען די דריטע פּערזענלעכקייט אויפצוטרעטן פאַר אַזאַ געמיינזאַמער זיצונג. די אַנדערע צוויי זיינען געווען דער קנעסעט־פּרעזידענט גענאַיע און דער פּויפּסט.

שומרי הדת טשאפעלס

SHOMREI HADAS CHAPELS Inc.
3803 14th Ave., B'klyn, N.Y. 11218
(718) 436-8700

א שטרענג ארטאדאקסישער
טשאפל
אלע לוויות דורכגעמאכט דורך אידן
שומרי תורה ומצוות
מיר ספעציאליזירן זיך אין
קבורה אין ישראל
שנעלע און פינקטלעכע באַהאַנדלונג

נר ה׳ נשמת אדם

רופט (718) 436-8700

פינחס מאנדעל

PINCHAS MANDEL – VETERAN CEMETERIAN
With over 50 years experience in Kvura in Eretz Yisrael
Serving the North American Public and Funeral Industry
Personal Responsibility Throughout Service
NOT JUST "PAPERWORK"

ORIGINATOR OF THE PRESENT RABBINICALLY APPROVED METHOD

Kavod Haniftar with Mesiras Nefesh and Compassion for the Bereaved
1628 42nd Street, Brooklyn, N.Y. 11204
DAY AND NIGHT PHONE: (718) 851-8925

אַן אינגרתל פון ווילנע

אַ אידישער "טאַטו" אין תל אביב

פאַרוואָס האָט אַ יונגער ישראלדיקער סטודענט פון פילאָסאָפיע זיך געמאַכט אויפן אָרעם אַ טאַטו אויף אידיש?

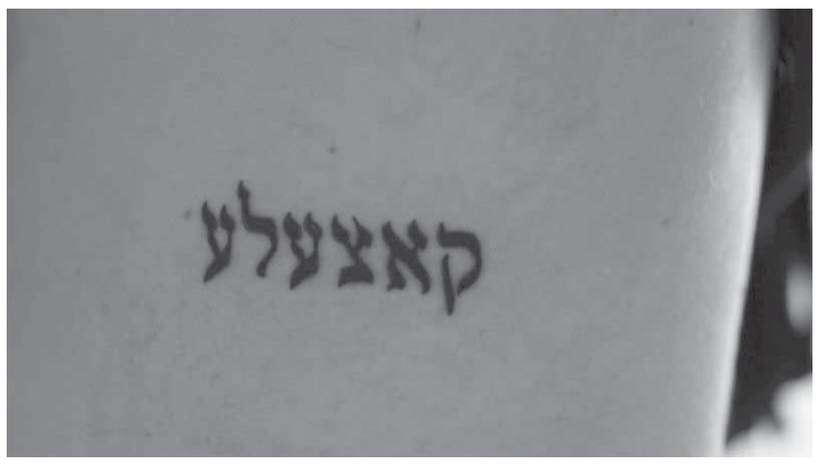

דער טאַטו וואָס עס האָט זיך געמאַכט גאַי קענעטה אין תל אביב.

דער "בעל הטאַטו" גאַי קענעטה. ער איז אַ זעקס־און־צוואַנציק יאָריקער תל־אביבער סטודענט. ער שטודירט פילאָסאָפיע און געשיכטע.

קאַפּיטעלעך אידיש (ד)

פון הירש=דוד כ״ץ (ווילנע)

שבתים און שבתות, און (להבדיל), שטותים און שטויות

דער באַוואוסטער און איידעלער, איבערגעגעבענער אידישער היסטאָריקער, פראָפ. דוד=אליהו פישמאַן פון ניו יאָרק טוט אַ פרעג וועגן דעם, פאַרוואָס אויף אידיש איז דאָ אַזאַ דין פון רבים (פלוראַל) וואָס איז גורם „שבתים" און „טליתים", און ניט ווי ס׳וואָלט געמעגט זיין לויטן דיקדוק פון לשון=קודש פון וואַנעט דיאָ וועט שטאַמען אָפּעט: „שבתות" און „טליתות" (אָדער „טליות").

אַן ערשטן איינפאַל קען מען אַרויפטראָגן אויפן געדאַנק, אַז דאָ גייט אין סתם גזירה שווה (אַנאַלאָגיע) מיט די מערסטע „זכר=מעסיקע" שמות=דברים (נעמען פון זאַכן, סובסטאַנטיוון). אויב ס׳ענדיקט זיך אויף אַ קאָנסאָנאַנט איז בדרך כלל דער רבים אויף „ים" (בגד, חסד, פירוש, וכדומה), אַזוי אַרום אַז „אַנדערע" האָבן זיך געקענט „אַנשליסן" אינעם גייסט פון „אחרי רבים להטות" (ניטאָ דאָ קיין כוונה אויף אַ ווערטער=שפיל מיט „רבים"...).

אַזאַ מין תירוץ אויף דער קשיא איז אָבער קיין תירוץ ניט, מחמת אידיש איז דווקא ריין מיט שמות=דברים וואָס שטאַמען אָפּעט פון לשון=קודש, וואָס ענדיקן זיך אויף אַ קאָנסאָנאַנט, און זיינען אָפילו לכל הדעות לשון=זכר, און דער רבים אויף „ות", אַ געירשנטער פון לשון=קודש, שטערט ניט דעם אידישן אויער אויף קיין הערעלע אויכעט ניט. אָט למשל: בזיונות, חלומות, לשונות, מקומות...

בלייבט אונדז אויסזוכן דעם צד=השווה בײַ דיאָ ווערטער, וואו דער דין אויף לשון=קודש איז „ות", בשעת ווען אויף אידיש איז עס גאָר: „ים". קוקן מיר זיך אַרומעט, טרעפן מיר נאָך אַנדערע „פאַסאַזשירן", אין צוגאָב צו „טליתים" און „שבתים", בתוכם: „זכותים", „תעניתים", און (מיט אַ געוויסן „להבדיל"): „שטותים", און נאָך אַנדערע.

וויזיט זיך פאַר אונדז בולט אַרויס דער צד=השווה: דיאָ ווערטער ענדיקן זיך אַלע מיט אַ „ת", אַזוי אַרום אַז אַ נייער חוק איז אַריין אינעם לשון הדיבור אויף אויסצומיידן דעם אומגעלומפּערטן זילד „תות" וואָס קלינגט „סעס" אויף לשון אידיש, „סויס" אויפן פאָרמעלן אשכנזישן לשון קודש, „סעיס" בײַ ליטוואָקעס. אכלל: ניט קיין יפהפיה בײַ קיינעם, און די שפראַך גופא, מיט איר מיסטישן איינזען פאַר תפארת=עסטעטיק, האָט דאָ אַריינגעטראָגן אַ תיקונדל, און איבערגאַנדערשט אויף: זכותים, טליתים, שבתים וכו׳.

אָנגעהויבן אָטאָ די סוגיא מיטן חשובן שואל, ווילן מיר אויך מיט אים מסיים זיין. פּראָפעסאָר דוד=אליהו פישמאַן האָט לעצטנס רעדאַגירט און מסדר געווען דעם פראָכטפולן באַנד אויף אידיש: „דרשות און כתבים", אַ זאַמלונג פון די אויף=אידיש=געשריבענע שריפטן פון הרב יוסף דוב הלוי סאָלאָוויייטשיק ז״ל.

ביי דורות תלמידים איז הרב סאָלאָוויייטשיק געווען כידוע באַקאַנט ווי „דער רב" אָדער מער אידישלעך אינטים: ר׳ יאָשע=בער. נאָר וואָס, די היימישע אידיש=אידישע נעמען פון באַליבטע רבנים גדולים איז אָבער פאָרט... אַן אַנדער קאַפּיטעלע אידיש.

פאַראַן אָבער אַן אַנדער ענין, אַ קרובהבשער אין שייכות מיט דער סעריע זכותים, טליתים, שבתים און אַפילו תכליתים, וואו ס׳גייט די רייד, ניט אין אַ קשיא וועגן מקור, נאָר וואָדען, אין אַ הלכה מעשה, דאָס הייסט אַ שטיקל שאלה...

שטותים אָדער שטויות?

אַ יד דערגייען מיר, הייסט דאָס, פון אַ קשיא ביז אויף אַ שאלה. די שאלה איז: צי דאַרף מען פרובירן „צופאַסן" אידיש צו דעם העברעאישן דיקדוק?

לא מיט אַן אלף!

אידיש איז אידיש, און העברעאיש איז העברעאיש. אַזעלכע ווערטער ווי „זכותים", „טליתים", „שבתים" און להבדיל „שטותים" זיינען „אינגאַנצן העברעאיש" פון שטאַנדפונקט פון זייער שפּראַכיקער גענעטיק, דאָס הייסט, פון שטאַנדפונקט פונעם סאַמעראָדנעם חומר גופא. סיי דער שורש און סיי די ענדונג שטאַמט אָפּ פון לשון קודש. דאָס איז אַלץ זייער ריכטיק און וויכטיק פאַר דער געשיכטע.

וואָס שייך אָבער דעם לעבעדיקן מהות פון דיאָ עלעמענטן אין דער סיסטעם שפּראַך וואָס רופט זיך אָן אידיש, זיינען זיי אינגאַנצן און דורכאויס: אידיש. ניט נאָר זייער פאָנעטיק, נאָר מיטן עצם גייסט, מיטן ניואַנס און די אַלע אידיש=אידישלעכע חנדלעך=רמזימלעך און געפילן וואָס אַן עכטער אידישער וואָרט טוט אַרויסרופן.

קיצור הדבר: עס איז אויף אידיש אַ טעות, אַ סימן פון חולשא ממש, אַז מען גייט און מ׳פאַרבייט אידישע ווערטער אָדער קאָנסטרוקציעס אויפן סמך פון העברעאיש. דאָס איז חל למשל אויף „שבתות" אָנשטאָט דעם אידישן רבים: שבתים. על אחת כמה וכמה איז עס עפ חל וועג מען, ה„האַקט אַרײַן" ביים ריידן אידיש אַזעלכע אַרויסריידן פון הייַנטיקן „ספרדישן" העברעאיש, ווי „שאַבאַטאָט" אָדער „שטו־יאָט"... דאָס איז אַלצדינג אין דער בחינה פון אַריינפאַל וווי אַ יוון אין סוכה.

לאָמיר אויפהיטן דיפֿאַכטפולעיחיד=במינודיקע עשירותן, סיי פון העברעאיש און סיי פון אידיש. לאָמיר זיין אָפּגעהיט פון פאַרנאַכלעסיקן אַוועקלכע ניט איז פון אונדזערע לשונות, און במילא וועט מען אָפּגעהיט זיין פון מישמאַש, פלאָנטערנישן און בלבול הלשון.

דער "אידישער טאַטו" אין תל אביב

ס׳ מעשה הייבט זיך אָנעט, ווי דער שטייגער איז, מיט אַ מעשה שהיה. פאַראַיאָרן האָט אונדז דער פּראָפעסאָר פון געשיכטע אין תל־אביבער אוניווערסיטעט, פּראָפעסאָר דוד ש. כ״ץ (אגב אַ שוועסטערקינד פונעם בעל=הקאַפּיטעלעך), אונדז מוסר מודעה געווען, אַז זיינער אַ סטודענט באַדאַרף נייטיק וויסן, ווי אַזוי מ׳שרייבט אויף אידיש די פאַרקלענערונגס=פאָרם (דימינוטיוו, פאַרצויגן) פונעם נאָמען כ״ץ; ניט וועגן זיך נאָר אין שייכות מיט אַן אָנפרעג פון זיינעם אַ תלמיד, וועלכער הייסט גאָרניט כ״ץ. דער תלמיד הייסט: גאַי קענעטה.

האָבן מיר דאַמאָלסט געענטפערט, אַז „קעצעלע" טויג דאָ ניט, ניט קוקנדיק וואָס ווען=ניט=וועג קען זיך מאַכן, אַז אַ אידן מיטן פאַמיליע=נאָמען כ״ץ קען מען אָנרופן „קעצעלע", אָדער לגנאי פון פחיתת הכבוד וועגן, אָדער פאַרקערט מיט אַ געוויסער אינטימקייט. אַזוי איז דער שטייגער ביי טייל דימינוטיוון, זיי קענען קומען סיי אויף קרובהשקייט סיי לגנאי. פאַרוואָס טויג עס ניט פאָמעל צו מאַכן פון אַ כ״ץ אַ קעצעלע? דאָס איז אפשיטא: ווייל ס׳איז בשעת מעשה אַן אָפּטער טערמין אויף אַ געוויסן קליינינקן בעל=חי: אַ קאַץ אַ קליינינקע. אַזוי אַרומעט, אַז ס׳איז ניט אינגאַנצן ניחא. באַזונדערס שריפטלעך.

(וועגן דעם וואָס טייל אידישיסטן זיינען אין צוואַנציקסטן יאָרהונדערט אַריבער פון כ״ץ אויף קאַץ וועט מוזן גיין מירצעשעם די רייד אין אַ באַזונדערן קאַפּיטל אידיש, זאָל מען אַלע נאָר דערלעבן.)

דער „טעכניש=ריכטיקער ענטפער" וואָלט אפשר געקענט זיין: כצעלע (אָדער: כ״צעלע מיט ראשי=תיבות שטריכעלעך), אָבער ס׳איז אַ שטאַרק אומגעלומפּערטער שריפט=בילד, אויף אַזוי ווייט אַז אָן נקודות איז שווער אַפילו וויסן וווי אַזוי מ׳דאַרף ליינענן: „קעצעלע" אָדער „קאַצעלע" (און אַרומטראָגן זיך מיט נקודות אַ גאַנץ לעבן איז קיין גאַנג ניט).

האָט דאָס ווידער געפירט צו דער עצם פראַגע: וואָס פאַראַ דימינוטיוו קען מען „מיט דרך=ארץ" צוקלערן צום נאָמען כ״ץ, אויב מען זאָל עס וועלן בפירוש אויפצייכענען אויף לאַנגע יאָרן? דאָס איז געווען די פראַגע וואָס דער סטודענט, וועלכער הייסט גאָרניט כ״ץ, האָט געהאַט וועגן דימינוטיוון פון כ״ץ, האָבן מיר עס אויפגענומען ווי אַ קשיא בעלמא, אַ פראַגע וואָס איז שוין כולל אין זיך, ווי ס׳איז שוין דער כח הנפלא פון אונדזער אידיש, סיי דיקדוק און סיי אַ סך בריטערע פראַגן פון קולטור געשיכטע, ניואַנס, און אידישקייט. אמת, דער אָנפרעג האָט דערמאָנט וועגן עפעס אַ טאַטו, נאָר וואָס, מיר האָבן דאָס אויך פונדעסטוועגן אויפגענומען ווי אַ קשיא סתם, און ניט ווי אַ ש א ל ה.

(כידוע קען אַ שאלה אויף אידיש נאָר זיין אַזאַ מין פראַגע וואָס קומט פרעגן וועגן אַ ממשותדיקן ענין, הלכה=למעשהדיק, אָפילו ווען ס׳איז אין ראַם פון טאָגטעגלעכן לעבן, לאו דווקא הלכה; מען קען אויף אידיש פרעגן ביים לערער צי מען מעג די היימאַרבעט דערלאַנגען איבעראַכטאָג, און אַ צווייטער מעג דערביי אָנווערענען אַז בעסער ניט פרעגן, ווייל „אַז מען פרעגט אַ שאלה איז טרייף", ד.ה. דער ענטפער וועט זיין ניין, איז אַ סברא בעסער בכלל ניט פרעגן, לויט אָט דעם הולך פון געדאַנקען.)

אַזוי אַרום קערן מיר זיך אומעט צו אונדזער איצטיקער מעשה שהיה. אונדז איז לכתחילה גאָרנישט ניט איינגעפאַלן אַז יענער וועט בפירוש זיך מאַכן אַ לעבנלאַנגיקן ריכטיקן טאַטו. אונדז האָט געדאַכט אַז דאָ גייט אין עפעס אַ קקיון דיונה, אַ שטיקל אויף לאָמיר אָנכאַפּן: פורים.

איז די וואָך אָנגעקומען אין „זשורנאַל" די ידיעה, אַז אַ סטודענט פון תל־אביבער אוניווערסיטעט האָט זיך געמאַכט אַ טאַטו „קאַצעלע" אויפן אָרעם.

אַ ליטוואַק איז דאָך איינגעשפּאַרט. ער מוז די זאַך דערגיין.

האָבן מיר, מיט דער פריינטלעכער הילף פון פּראָפעסאָר דוד ש. כ״ץ פון תל־אביבער אוניווערסיטעט, אויסגעזוכט דעם בעל=הטאַטו, און געגומען ביי אים פרעגן, ווי ס׳איז איינגעפירט עם גאַנצן אמת מוז מען פונדעסטוועגן מודה זיין. אַז ס׳איז פאַראַיאָרן אָנגעקומען פון תל אביב די פראַגע וואָס (מיין קוזין) פּראָפעסאָר דוד ש. כ״ץ האָט אונדז אויפגעגעבן אין נאָמען פון זיינעם אַ תלמיד, וואָס פרעגט אָנעט וועגן דימינוטיוו פון כ״ץ, האָבן מיר עס אויפגענומען ווי אַ קשיא בעלמא, אַ פראַגע וואָס איז שוין כולל אין זיך, ווי ס׳איז שוין דער כח הנפלא פון אונדזער אידיש, סיי דיקדוק און סיי אַ סך בריטערע פראַגן פון קולטור געשיכטע, ניואַנס, און אידישקייט. אמת, דער אָנפרעג האָט דערמאָנט וועגן עפעס אַ טאַטו, נאָר וואָס, מיר האָבן דאָס אויך פונדעסטוועגן אויפגענומען ווי אַ קשיא סתם, און ניט ווי אַ ש א ל ה.

(כידוע קען אַ שאלה אויף אידיש נאָר זיין אַזאַ מין פראַגע וואָס קומט פרעגן וועגן אַ ממשותדיקן ענין, הלכה=למעשהדיק, אָפילו ווען ס׳איז אין ראַם פון טאָגטעגלעכן לעבן, לאו דווקא הלכה; מען קען אויף אידיש פרעגן ביים לערער צי מען מעג די היימאַרבעט דערלאַנגען איבעראַכטאָג, און אַ צווייטער מעג דערביי אָנווערענען אַז בעסער ניט פרעגן, ווייל „אַז מען פרעגט אַ שאלה איז טרייף", ד.ה. דער ענטפער וועט זיין ניין, איז אַ סברא בעסער בכלל ניט פרעגן, לויט אָט דעם הולך פון געדאַנקען.)

אַזוי אַרום קערן מיר זיך אומעט צו אונדזער איצטיקער מעשה שהיה. אונדז איז לכתחילה גאָרנישט ניט איינגעפאַלן אַז יענער וועט בפירוש זיך מאַכן אַ לעבנלאַנגיקן ריכטיקן טאַטו. אונדז האָט געדאַכט אַז דאָ גייט אין עפעס אַ קקיון דיונה, אַ שטיקל אויף לאָמיר אָנכאַפּן: פורים.

איז די וואָך אָנגעקומען אין „זשורנאַל" די ידיעה, אַז אַ סטודענט פון תל־אביבער אוניווערסיטעט האָט זיך געמאַכט אַ טאַטו „קאַצעלע" אויפן אָרעם.

אַ ליטוואַק איז דאָך איינגעשפּאַרט. ער מוז די זאַך דערגיין.

האָבן מיר, מיט דער פריינטלעכער הילף פון פּראָפעסאָר דוד ש. כ״ץ פון תל־אביבער אוניווערסיטעט, אויסגעזוכט דעם בעל=הטאַטו, און געגומען ביי אים פרעגן, ווי ס׳איז איינגעפירט

ביי אַ איידן, „מה שמכם?" וואָס איז לויטן מנהג דער אַריינפיר אין אַ לאַנגער סעריע מיט פראַגעס און אויספראגן.

האָט דער יונגערמאַן, אַ פריינטלעכער נאה לבריות (הלוואַי אויף אַלע פילאָסאָפן געזאָגט געווארן) געגעבן צו פאַרשטיין, אַז הייסן הייסט ער טאַקע: גאַי קענעטה. אָט איז דער תוכן פון זיין ערשטן בריוו צום היינטיקן „קאָפּיטעלע אידיש" (דאָ איבערגעזעצט אויף אידיש פון זיין אימייל):

„לאָמיר אָנהייבן מיט אַביסל ענייות, און זאָגן, אַז איך גיי ניט נעמען דעם קרעדיט פאַרן מאַכן דעם ע ר ש ט ן טאַטו אויף אידיש, אפשר בלויז דעם ערשטן וואָס איז פאַר דער געשיכטע אויפצייכנט. איך בין זעקס=און=צוואַנציק יאָר אַלט, אַ סטודענט פון דריטן יאָר, אויפן געביט פון געשיכטע און פילאָסאָפּיע, דאָ אין תל־אביב זיך געלאָזן מאַכן אַ טאַטו מיט איין וואָרט אויף אידיש אויף זיין אָרעם, דאָס וואָרט: „קאַצעלע".

דעם ענטפער, רבותי, ט׳מען אייך מירצעשעם איבעראַכטאָג אַראָפּברענגען, אין קומעדיקן „זשורנאַל". אַ גוטע געזונטע וואָך.

www.dovidkatz.net
www.holocaustinthebaltics.com

די לייענער פונעם „אַלגעמיינעם זשורנאַל" וועלן פאַרבעטן אַריינשיקן מיט עלעקטראָנישער פּאָסט („אי=מייל") זייערע שאלות און ענינים מכח אידיש. מען בעט אַז די בריוולעך זאָלן זיין קורץ און צו דער זאַך, מ׳זאָל אומבאַדינגט שרייבן עטלעכע וועלטער וועגן זיך, און דער עיקר: נאָר און בלויז מיט אידישע אותיות (ניט „אידיש מיט לאַטיינישע אותיות").

דער אַדרעס: dovidkatz@vilniusuniversity.net. צום באַדויערן איז ניט מעגלעך יעדן ענטפערן פערזענלעך און פאַרדערפאַר בעט מען אין פאָראויס מחילה.

די רעדאַקציע באַדויערט זייער אַז פאַרדריסלעכן טעכנישן פעלער אין לעצטן נומער. דער טעקסט איז על פי טעות געווען אַ מעכאַנישער איבערדרוק פון קאַפּיטעלעך (א). מיר בעטן מחילה און גיבן דאָ דעם פולן ריכטיקן אַרטיקל ("קאַפּיטעלעך אידיש ד") מיט די שייכותדיקע בילדער. וטעות לעולם חוזר